

Texten ingår i Michael Löwys antologi [Marxismen i Latinamerika från 1909 till våra dagar](#)

Mexiko: Den avbrutna revolutionen*

Adolfo Gilly

Den argentinske trotskisten Adolfo Gilly, som är författare till ett flertal arbeten om den kubanska ekonomin under 60-talet, då han var medarbetare i den nordamerikanska tidskriften *Monthly Review*, har under många år bott i Mexiko. Han greps i april 1966 anklagad för att ha deltagit i en ”subversiv konspiration” och satt i fängelse i sex år. Det var i Lecumberrifängelset i Mexiko som han skrev *La revolución interrumpida* [den avbrutna revolutionen], som gavs ut 1971. Boken blev en stor framgång och inspirerade till en omfattande debatt i den mexikanska vänstern. Boken är en studie av den mexikanska revolutionen 1910-20, i ljuset av Trotskijs teori om den permanenta revolutionen.

De två utdragen nedan rör böndernas revolutionära roll: ockupationen av Mexico City i december 1914, som utfördes av Pancho Villas norddivision och Emilio Zapatas befrielsearmé i söder, samt zapatisternas bondekommun i delstaten Morelos i södra Mexiko.

Mexico City, december 1914

Bondearméernas ockupation av huvudstaden är syntesen av det som händer i landet. Bondekriget har nått sin högsta punkt. Den gamla oligarkin har för alltid förlorat sin makt och större delen av sin egendom, något som tidigare aldrig hänt i något latinamerikanskt land och heller inte skulle ske igen på många år. Den nya borgarklassens representanter har ännu inte kunnat konsolidera denna makt i sina egna händer. Det är inte bara så att de har varit oförmögna att göra det inför slagen från böndernas vapen, utan de har även tvingats överge landets politiska centrum, huvudstaden, och maktens fysiska symbol, Nationalpalatset, som ockuperats av Zapatas trupper.

I verkligheten har ingen makten. För det räcker inte med att oligarkin förlorat den och att borgarklassen inte har tillräcklig styrka för att hålla den; någon måste gripa den. Och bondeledarna griper den inte. De håller den bara ”i förvar” (som de gör med Nationalpalatset) för att överlämna den till Konventionens småborgerliga ledare. För att utöva makt krävs ett program. För att tillämpa ett program krävs en politisk strategi. För att genomföra en strategi krävs ett parti. Bönderna hade inget av detta, och kunde heller inte ha det.

Proletariatet var frånvarande som oberoende politisk kraft. Det fanns proletärer i Villas armé, speciellt gruvarbetare och järnvägsarbetare, men som individer, inte som en klasskraft eller klassriktning. Det fanns många lantarbetare i båda bondearméerna. Men ingen riktning eller ens enskilda ledare som representerade eller intog en proletär klasständpunkt. Anarkismen (Magonistas) fanns inte som en självständig organisation, utan som en diffus småborgerlig tendens i ledningen för de begynnande fackföreningarna. Och både som fackföreningsledare och som politisk riktning tenderade vid den tiden de anarko-syndikalistiska ledarna, i Mexiko såväl som överallt annars, att samarbeta och trassla in sig i den borgerliga statens makt, istället för att riskera att förena sitt öde med de beväpnade böndernas osäkra öde. De hade inte heller något program att erbjuda bönderna, ty förutom att filtreras genom de anarko-syndikalistiska fackledarnas byråkratiska prisma, blev Magonistas appeller aldrig ett klassprogram, och var heller inte förankrat i klasskampens verklighet, vare sig som den verkliga var eller som de anarkistiska spekulationerna föreställde sig att den var.

* Adolfo Gilly, *La revolución interrumpida, Mexico, 1910-1920: una guerra campesina por la tierra y el poder* (Mexico City: Ed. El Caballito, 1977), s. 139-141, 151-152, 236-237. Boken finns i engelsk översättning: *The Mexican Revolution*, The New Press 2006.

Huvudstadens arbetare och hantverkare såg med sympati på bondearméerna. De uttryckte spontant sin klassolidaritet, sitt broderskap och sin vänskap på tusen olika sätt när de tågade in i Mexico City. Men dessa känslor lyckades aldrig upprätta en arbetar- och bondeallians, eftersom det saknades ett program och en politik för att uttrycka denna allians och organ för att genomföra den. De spirande fackföreningarna och deras ledare hade inget av detta, och inte heller bondeledarna förstod och kunde inte förstå nödvändigheten av denna allians, slitna som de var mellan de beväpnade soldaternas revolutionära och radikala impulser och sina naiva och småborgerliga illusioner om ”bra lagar” och ”bra och visa män” som varken de eller bondemassorna själva hade övergett, trots deras naturliga klassmisstro gentemot dessa pretentiösa herrar. I själva verket räckte inte de tidigare erfarenheterna till för att eliminera dessa illusioner, eftersom enbart framträdandet av ett oberoende proletärt centrum skulle kunna göra detta, och eftersom illusionerna fick näring av bondeklassens motsägelsefulla och mellanliggande situation i det borgerliga samhället och frånvaron av ett sådant nationellt och internationellt centrum.

Det fanns ingen proletär ledning eller proletärt centrum på nationell nivå, inte heller fanns det någon arbetarstat i världen som kunde tjäna som en guide, attraktionspunkt eller stödjepunkt för den mexikanska revolutionen. Världsrevolutionen befann sig på sin lägsta nivå på många år. Det första stora imperialistiska kriget hade just brutit ut och de europeiska massorna var förlamade och inbegripna i den borgerliga slakten.

Detta förorsakade inte bara den mexikanska revolutionens internationella isolering i denna avgörande stund. Det tjänade även som ett mått på de mexikanska böndernas historiska bedrift. För utan att veta om det, stod de under denna decembermånad 1914 på världsrevolutionens höjdpunkt, när de tog på sig uppgiften att representera massorna i hela landet och gjorde sig till Mexico Citys herrar. Och frimodigt, men också bestämt, försökte de gå vidare med den uppgift som historien och deras eget mod hade lagt på deras axlar.

Bondearméernas ockupation av Mexico City är en av de vackraste och mest rörande episoderna under hela den mexikanska revolutionen, ett brådmoget, våldsamt och systematiskt uttryck för massornas makt som har satt sin prägel på landet ända fram till våra dagar; det är en av de historiska grunderna till den mexikanska bondeklassens stolthet och värdighet som är orubbad av nederlag, förräderier och konflikter. I massornas historiska medvetenhet är den en bro till arbetarnas uppror, maktövertagandet och den socialistiska revolutionen

Vad denna kraftfulla revolutionära framstöt visar är att bönderna försökte göra sig politiskt oberoende av den borgerliga regeringen, genom att själva installera en egen regering i den av dem ockuperade huvudstaden och inte enbart fortsätta att kriga på landsbygden. Men eftersom bondemakten som förmedlades genom småborgarklassen – ”kabinetten” som Pancho Villa uttryckte det – inte blev en proletär makt, så kunde den endast bli en borgerlig makt som hängde i luften, i motsatsställning till Carranzas verkliga borgerliga regering. Men i grund och botten stod den mycket mer i motsatsställning till just de upproriska bönder som stödde den mot Carranza. Det är därför den i slutändan agerade som ett ombud för den senare mot bondeledarna.

Många år senare skrev Martín Luis Guzmán, som blev den konstitutionella obeslutsamhetens krönikör, om detta på följande skarpsinniga och cyniska sätt sin i sin bok, *El águila uy la serpiente* [Örnen och ormen]:

Eulalio, som inte var född igår, fick klart för sig vilken slags situation som vi befann oss i: Tre eller fyra veckor vid makten (eller hur det nu var) räckte för att han skulle stärkas i sin uppfattning att det för ögonblicket inte gick att göra något, förutom att vinna tid och finna ett sätt att bli av med Villa utan att falla i Carranzas händer. Men att vänta innebar att försvara sig – försvara sig mot det

mest akuta hotet, som var Villa och Zapata – varför vi måste genomföra den mest motsägelsefulla politik som man kan föreställa sig: hjälpa våra uttalade fiender – carrancistas – att besegra våra officiella anhängare – villaisterna och zapatisterna – för att lätta på det enorma tryck som den omedelbara makten utövade mot oss.

Konventionens regering i huvudstaden stöddes av de arméer som dominerade landets största och viktigaste del, och visade att revolutionens dynamik krävde ett organ som kunde uttrycka bondemassornas makt i politiska termer; samtidigt som de inte kunde skapa ett sådant organ, trots att deras revolutionära framryckning överskred och förkastade den borgerliga maktens gränser. Följaktligen kunde inte Konventionen bli ett maktorgan – vilket Guzman själv erkänner när han talar om att han var ”vid makten (*eller hur det nu var*)” – utan endast en instabil och konfliktfylld allians med en del av den radikaliserade småborgarklassen. Den var en sorts förberedande konstituerande församling och, precis som varje annan liknande församling, ställdes den två frågor utan att kunna besvara dem: Vart är landet på väg och vem ska leda denna marsch? Den kunde inte svara på den första, och ännu mindre den andra (vars svar definitivt avgör svaret på den första), inte på grund av att den saknade ord, utan materiell styrka: program, organisation och vapen. Detta kunde inte pågå länge, och det gjorde det inte heller.

Själva regeringen återspeglade denna motsägelse. Det var en brokig kombination som saknade en egen klassbas och massornas förtroende. Massorna var snarare fientligt inställda, eftersom den höll dem fångslade. Deras mest medvetna element hade i själva verket perspektivet att förhandla med Obregón, och genom honom med Carranza, för att dra nytta av böndernas makt. För att accepteras som samtalspartner i sådana förhandlingar måste de visa att de kontrollerade denna makt; men de kunde endast visa att de i hemlighet saboterade den och absolut inte kontrollerade någonting. De övriga medlemmars perspektiv var totalt instabilt och vagt; de var äventyrare eller oskuldsfulla personer som hade dragits med av det revolutionära uppsvinget. Som grupp utgjorde de en samling av småborgerliga opportunist, dårar, äventyrare, vacklande och parasiter eller, i bästa fall, förlorade själar. Till skillnad från ledarna i andra historiska ”bondepartier” dominerade den väpnade bondebaseren landet – de var inte helt enkelt valboskap – och de hade sin egen ledning, speciellt zapatisterna, som var politiskt beslutsam och uppvisade en djup och väpnad misstro mot de småborgerliga ledarna; dessa vapen stod i vägen för deras manövrer. Denna motsättning måste explodera på kort sikt.

Dessa småborgare förmådde inte ens stifta en jordreformlag, eftersom det skulle ge böndernas djupa led ett antiborgerligt centrum som skulle kunna motarbeta eller utöva påtryckningar mot dem, och de var ett hinder enbart genom att finnas till. De hatade, föraktade och fruktade Villa och Zapata. Deras närvaro, deras metoder, deras handlingar och deras verksamhet reste en småborgerlig mur mellan de villaistiska och zapatistiska bönderna och proletariatet, en mur som på andra sidan kompletterades av de anarko-syndikalistiska fackliga ledarna som såg fram emot en samverkan med Obregón, inte med Villa eller Zapata. De förlamade och förrådde alla. De mest korrupta levde i lyxiga omgivningar som borgarklassen hade övergivit; de mest naiva levde uppe bland molnen. Ingen representerade något, förutom proletariats frånvaro som en självständig kraft och böndernas oförmåga att spela denna roll.

Med andra ord representerade de två brister, två minustecken som inte räckte för att göra ett plustecken.

Men trots att Konventionens regering var allt detta, så uttryckte dess faktiska bildande något mer djupgående och mer långlivat än de män som satt i den. Den innebar också att bondemassorna, genom Villas militära organisation och centralisering och Zapatas politiska oförsonlighet, kunde göra ett betydelsefullt försök att bryta med borgarklassen, en förmåga som tidigare var okänd i bondekrigens historia. Under dessa förhållanden bildade de en

självständig nationell kraft och drog en sektor av småborgarklassen med sig, även om det bara var villkorligt och tillfälligt, samt utövade stort inflytande på den andra sektorn (konstitutionalismens radikala och jakobinska tendenser), genom vilken bondeklassen tyngd skulle ta sig mer permanenta politiska uttryck under revolutionens förlopp.

Denna kraftfulla insats var dömd att misslyckas, men var icke desto mindre ett förebud om de segerrika proletära revolutionernas nära förestående era, som inleddes tre år senare med den ryska revolutionen, och ett tecken på att bondeklassens massor till slut skulle dras undan från borgerliga perspektiv och vinnas till den socialistiska revolutionen.

Bondekriget och den mexikanska revolutionen inträffade vid brytpunkten mellan två världshistoriska tidevarv. När dess förgrundsgestalt, den mexikanska bondeklassen, försökte upprätta sin egen nationella makt med de värdelösa småborgerliga verktyg som den hade till hands, var den en historisk förelöpare till arbetar- och bonderegeringarna – på samma sätt som de utopiska socialisterna, i ett annat sammanhang, på den teoretiska nivån var förelöpare till marxismen som socialismens och den proletära revolutionens vetenskapliga teori ...

Morelos-kommunen

Bonderevolutionen, som hade enats bräckligt i Xochimilco och under ockupationen av huvudstaden i december 1914, splittrades efter reträtten från Mexico City i januari 1915 återigen i två sektorer, Norr och Syd – denna gång definitivt. Till skillnad från den tidigare perioden, då en uppstigande masskampsvåg förde fram båda sektorerna mot erövring av hela landet och dess maktcentra och mot landets nationella enande, tog nu reträtten formen av ett tillbakadragande till respektive ursprungsregion, utan något annat framtidsperspektiv än först defensivt krig och sedan gerillakrig.

Men som i alla bondekrig, vilka definitionsmässigt är utspridda och saknar ett enda centrum, fick reträttens rytm och former olika karaktärsdrag. Som vi har sett koncentrerade carrancistas alla sina militära ansträngningar under 1915 mot Villas armé. Det vill säga de koncentrerade sig på att besegra bonderevolutionens avgörande militära styrka som samtidigt hade potential att kunna utveckla ett borgerligt alternativ – via Felipe Ángeles – med stöd av en sektor av bondeklassen, medan carrancistas borgerliga regering stöddes av en sektor av städernas småborgare, av proletariatet och till och med av samma bondeklass. Den militära kampen mot zapatisterna var under denna tid i princip en utnötningsaktion; de hade fortfarande inte som målsättning att besegra dem, utan bara förhindra att de expanderade.

Detta mål gick att förverkliga eftersom det överensstämde med själva karaktären på Morelos-rörelsen, som var bunden till sin trakt och sin region, även när det gällde hur dess armé var organiserad.

Det var inte enbart på grund av militär svaghet som Carrancistas och deras militära chef, Obregón, undvek att strida på två fronter. Det var även därför att de fortfarande var svaga rent socialt, bonderevolutionens tumult fortsatte och tidvattnet hade bara börjat vända, det fanns tecken på det, men inga garantier: Ingen, inte ens Obregón med sina bonapartistiska politiska instinkter, kunde vid denna tidpunkt vara säker på seger under den närmaste framtiden. Den stridsklara armén var fortfarande en kringströvande styrka, inte svagare men inte heller starkare än de två bondearméerna var för sig. Å andra sidan förstod Obregón att han var tvungen att föra ett i grunden militärt krig mot Villa, armé mot armé, medan det mot Zapata, som var förankrad i sin egen region, mer handlade om ett socialt krig som antog militära former. Och Obregón var inte rätt person att föra ett sådant krig med vapen, utan en person av det slag som skördar frukterna efteråt genom politisk kohandel.

Samtidigt som den småborgerliga demokratins armé under ledning av Obregón inledde ett fälttåg för att bekämpa Villas bondearmé och återta kontrollen över landets centrala och nordliga del, hade av alla dessa orsaker massorna i söder en relativ andningspaus i de militära aktiviteterna, och kände sig som herrar i sin Morelos-delstat och utvecklade som konsekvens av detta sin egen bondedemokrati.

Detta är en av den mexikanska revolutionens historiskt mest betydelsefulla och skönaste episoder, men även en av de minst kända.¹ Morelos-bönderna tillämpade i sin stat sin egen tolkning av Ayalaplanen. Därmed gav de den ett verkligt innehåll: den revolutionära likvideringen av *latifundios* [storgodsen]. Men eftersom *latifundios* och deras ekonomiska centrum, sockerfabrikerna, utgjorde kapitalismens närvaro i Morelos, så undanröjde de därmed kapitalismens grundläggande centra i regionen. De tillämpade äldre, förkapitalistiska och kollektiva bondeidéer; men genom att överföra dessa till lagar under 1900-talets andra årtionde, antog de en antikapitalistisk form. Resultatet blev att fabrikerna exproprierades och nationaliserades utan kompensation och underställdes böndernas kontroll genom deras militära ledare. Här upprättade bönderna och arbetarna slutligen under en tid sitt direkta styre, och den mexikanska revolutionen fick en empiriskt antikapitalistisk karaktär. Det är därför som vi bland borgerliga skribenter och revolutionens stadieteoretiker har en tystnadens konspiration om denna revolutionens avgörande episod. Men ingen tystnadens konspiration eller historieförvrängning kan utplåna vad som finns kvar av de egna revolutionära erfarenheterna i massornas kollektiva medvetande. Det är vad som återkommer vid varje ny etapp i det revolutionära uppsvinget, ty erfarenhetens och medvetandets erövringar kan förbli dolda och fortleva underjordiskt under en hel period, men de förloras aldrig.

Den väpnade kampen, jordfördelningen från och med 1911, den militära segern över den federala armén, nederlaget för Díaz', Maderos och Huertas borgerliga stat och ockupationen av huvudstaden – under fyra år av uppsving för den revolutionära kampen – gav bönderna i Morelos en stor historisk säkerhet, säkerheten och självförtroendet att de själva kunde bestämma. Det var vad de gjorde i sitt territorium.

Då, när den revolutionära vågen stannade upp och från och med december 1914 började gå tillbaka på nationell nivå, så kombinerades detta samtidigt med en fortsättning av uppsvinget på lokal nivå. Den nationella trenden hade brutits, men den fortsatte i vissa sektorer – även om detta inte kunde fortsätta under särskilt lång tid. Men bönderna och lantarbetarna, som började återuppbygga Morelos-samhället enligt sina egen uppfattningar, kunde inte veta eller ens misstänka detta.

Denna ojämnhet är typisk för en bonderevolution. Dess empirism och begränsade karaktär eller avsaknad av en nationell föreställning om kampen, ändrar på samordningen av revolutionen som delas upp i regioner. Med hjälp av styrkan och strävandena hos de bönder som hade organiserats i zapatisternas armé och i regionernas samhällen, genomförde bondeledarna i Morelos det de skulle ha velat göra som nationell makt genom den nationella regering som de inte kunde upprätthålla. De gjorde det på lokal nivå, där de kände till terrängen och folket och kände sig socialt, organisatoriskt, politiskt och militärt säkra. Deras makt växte fram ur en bonderevolution som var mycket djupare än vad de själva förstod, därför att dess rötter låg i de ålderdomliga kollektiva samhälleliga traditionerna och en traditionell social struktur som alltid hade varit ett instrument för böndernas kamp och motstånd.

¹ Denna period beskrivs i detalj av den nordamerikanska historikern John Womack i hans studie *Zapata and the Mexican Revolution* (New York: Vintage, 1968), på grundval av en genomgripande studie av arkiven, speciellt zapatisternas. Den boken är den främsta källan för fakta i detta kapitel, dock skiljer sig min tolkning från Womacks.

Översättning: *P E Eklund* (från engelska), reviderat av *M Fahlgren* utifrån det spanskspråkiga originalet

Lästips

För en mer övergripande redogörelse för mexikanska revolutionen, se [Mexikanska revolutionen](#) av Lasse Kjellander.

På marxistarkivet finns även John Reeds klassiska artikel [Mexiko i uppror](#) (från 1914)